

ἔχω καιρὸν νὰ πράξω ὅτι θέλω, διότι ἡ ἄμαξοστοιχία περαιτέρω δὲν ἔχώρει.

— «Πῶς τοῦτο; Τὶ τρέχει;» ἠρώτησα τεταραγμένος.

— «Τρέχει, μοὶ εἶπεν ὅτι πλημμύρα κατέστρεψε τὸν ἐπέκεινα σιδηρόδρομον».

— «Καὶ τώρα τὶ θὰ γίνη; Πῶς θὰ ὑπάγω εἰς τὸ Μόναχον;»

— «Θὰ ἐνοικιάσητε ἄμαξαν, καὶ θὰ διαβῇτε ὅπως ἡμπορέσητε, ἢ θὰ ἐπιστρέψετε, ὅθεν ἦλθατε, εἰς Βερόνην, καὶ ἐκεῖθεν θὰ λάβητε ἄλλην διεύθυνσιν».

Τοῦτο ἔκων ἄκων ἠναγκάσθην νὰ πράξω καί, ἐπανελθὼν, διενυκτέρευσα ἐν Βερόνη. Τὴν δ' αὐγὴν, διαβάς ἀπέναντι τῆς Βενετίας, ἔφθασα τὴν ἐπιούσαν, ἅμα τῇ αὐγῇ, εἰς Βιένναν, ὅπου διέμεινα μέχρι τῆς ἑσπέρας. Ἀπουσιάζοντος δὲ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς Παρισίους, ἐπεσκέφθην τὸν Κυργούσιον, κατέχοντα θέσιν Α' Γραμματέως, καί, προσκληθεὶς, συνεγύθην μετὰ τοῦ Μάνου, Ἀκολούθου τῆς Πρεσβείας, καὶ εἶτα μετέβην εἰς τῆς συζύγου τοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν μετατεθέντος Ἀργυροπούλου καὶ εἰς τῆς μητρὸς αὐτῆς κυρίας Τοπάλη. Ἀνεζήτησα δὲ καὶ τὸν Λοχαγὸν τῆς Οὐγγρικῆς Βασιλικῆς φρουρᾶς κ. Zsarnuy, τὸν οὐ πρὸ πολλοῦ νυμφευθέντα τὴν θυγατέρα φίλης μου οἰκογενείας Bardenleben, καὶ διὰ τοῦ φρουραρχείου αὐτοὺς ἀνευρών, συμπεριῆλθον ἐν συνοδείᾳ τῶν τοὺς περιπάτους τοῦ Ρίγγ, καί, συμπαρακαθήσας εἰς ἓν τῶν ὥραιότερων καφενείων αὐτῶν, ἀπῆλθον περὶ τὰς 8^{1/2}, καὶ τῇ ἐπιούσῃ, 8)20 Ὀκτωβρίου, ἡμέρα Τρίτη, ἤμην ἐν Βερολίνῳ κατὰ τὴν μεσημβρίαν.

Βερολῖνον.

Κατ' ὄρχας κατέλυσα εἰς Thiergarten hotel, μετὰ τρεῖς ἡμέρας δὲ μετέβην εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῶν Ἡγεμόνων (Fürstentel), καὶ ἐκεῖθεν, κατὰ σύστασιν τῆς κυρίας Wallner, κατέλαβον τῇ 2)11 Νοεμβρίου τρία ἄριστα διεσκευασμένα δωμάτια οἰκίας νεωστὶ πολυτελῶς κεκτισμένης ἐπὶ τῆς Σπραίας, εἰς τὴν

Ἀκτὴν Φρειδερίκου Καρόλου, καὶ ἀπέναντι τοῦ συναδέλφου μου τῆς Ὀλλανδίας.

Ἀπὸ τῆς πρώτης δ' ἡμέρας, ἀφ' οὗ ἔπεμψά τινα δῶρα ἐξ Ἑλλάδος, οἶον μέλι, οἶνον κτλ. εἰς τινας οἰκείους καὶ συναδέλφους, κατὰ πρῶτον μετέβην εἰς ἐπίσκεψίν τινων τούτων καί, ἐν τοῖς πρώτοις, τοῦ υἱοῦ τοῦ Βίσμαρκ Herbert, διευθύνοντος τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅστις καὶ μετ' οὗ πολὺ προὔχει-ρίσθη εἰς ὑπουργόν, καὶ ἔμαθον παρ' αὐτοῦ καὶ ἄλλων ἐπισήμων ὅτι ἐπρόκειτο νὰ συνέλθῃ, διὰ τὰ Βουλγαρικά, Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ νὰ ληφθῇ, ὡς βάσις τῶν διαπραγματεύσεων, ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ πρόην καθεστῶς, ἡ καὶ μόνη εἰς ἡμᾶς συμφέρουσα. Ἄλλ' οἱ Ἀγγλοὶ ἰδίως ἤθελον νὰ θεωρηθῇ ἡ προσάρτησις τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὡς τετελεσμένη, ἀτόπως νομίζοντες ὅτι οὕτω θεμελιούσιν ἰσχυρὰν ἀγγλόφρονα καὶ ἀντιῤῥωσσικὴν Βουλγαρίαν· τῶν δ' ἄλλων τινὲς ἐφοβοῦντο, μὴ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ πρόην καθεστῶς ἐπιφέρῃ περιπλοκάς καὶ ἐρεθισμούς, οὓς ἤθελον ν' ἀποφύγωσιν. Ὁ συντάκτης δὲ τῆς ἡμεπισήμου ἐφημερίδος μοὶ ἔλεγεν, ὅτι τὸ σύμπτωμα τοῦτο ἀποδεικνύει μὴ ἀπέχουσαν πλέον τὴν ὥραν, καθ' ἣν θὰ πέσῃ ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλάς θὰ ἔχῃ νὰ τὴν κληρονομήσῃ.

Μετέβην νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὸν Γενικὸν ἡμῶν Πρόξενον, ἀλλ' εὗρον ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐτελεῖτο κατ' οἶκον ὁ γάμος τῆς θυγατρὸς του, καὶ περιορίσθην, ἐπομένως, εἰς τὸ ν' ἀφήσω ἐπισκεπτήρια.

Εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἐπιστρέψαντα εἰς Βερολῖνον τῇ 11)23 Ὀκτωβρίου, παρουσιάσθην, πρὸς ἐπίδοσιν τῶν διαπιστευτηρίων μου, μετὰ δύο ἡμέρας. Μ' ὑπεδέχθη δὲ μᾶλλον ἢ φιλοφρόνως, φιλικῶς σχεδόν, ὁμιλήσας μοι καὶ περὶ τῶν θυγατέρων μου. Μοὶ εἶπε δ', ἐν ἄλλοις, ὅτι ἐλπίζει τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἣν ἠξεύρει ὅτι ἐπίσης θέλει καὶ ὁ ἡμέτερος Βασιλεὺς, περὶ οὗ Τὸν διεβεβαίωσα, καίτοι καταδείξας τὴν δι' ἡμᾶς δυσχέρειαν τῶν καιρῶν. Εἰς τοὺς ἄλλους δ' Ἡγεμόνας εἶπον τῷ Αὐτάρχει ὅτι νομίζω περιττὸν νὰ τοὺς ἐνοχλήσω, ζητῶν ἀναπαρουσίασιν, ἐκτὸς ἂν οἱ ἴδιοι ἐκφράσωσι τὴν ἐπιθυμίαν. Ὁμοίως δ' ἀπέφυγον τὴν

ἐθιμοταξίαν ταύτην καὶ πρὸς τοὺς Πρεσβευτάς, ἀρκεσθεὶς εἰς μόνας ἐπισκέψεις.

Μικρὸν δὲ μετὰ τὴν ἄφιξίν μου εἰς Βερολῖνον, μοὶ ἀνηγγέλθη ἔξ Ἀθηνῶν ὁ γάμος τοῦ υἱοῦ μου Εὐγενίου, τελεσθεὶς, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγὼ ὁδοιπόρουν ἐν Ἰταλίᾳ, μετὰ τῆς νέας Σαρίττας Craig Hale, ἥτις, φιλτάτη οὖσα φίλη τῆς θυγατρὸς μου Αἰμυλίας, μᾶς εἶχε συνοδεύσῃ κατὰ τὴν τελευταίαν ὁδοιπορίαν ἡμῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εὖρον δὲ καὶ συνελθοῦσαν ἐν Βερολίνῳ Σύνοδον Συγγραφέων, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα νὰ παρουσιασθῶ εἰς αὐτήν, μὴ ἀποδίδων εἰς ἑμαυτὸν τὸ δικαίωμα τοῦτο, πολλὰ ὅμως μέλη διακεκριμένα αὐτῆς ἐγνώρισα.

Παρὰ μιᾷ τῶν ἀρχαίων γνωρίμων μου, τῇ κυρίᾳ Κομήσῃ Voss, συζύγῳ τοῦ ἐγγόνου τῆς ποτὲ ἐπὶ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου Κυρίας τῆς Αὐλῆς, ἀπήντων, ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, τὸ ἑσπέρας, ἐν διακεκριμένῃ συναναστροφῇ, μάλιστα κυριῶν, πεπαιδευμένον Ὑφηγητήν, τὸν κ. Λεῖν, ὅστις σπουδαίας μᾶς ἀνεγίνωσκεν ἐκθέσεις περὶ ἱστορίας τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας.

Τῇ 26 Ὀκτ. (7 Νοεμ.) ἐγκύκλιος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀπῆται νὰ δοθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μέλλοντος νὰ συγκροτηθῇ Συνεδρίου, **ἐγγυήσεις** εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς εἰς αὕξησιν, ὅπερ, κατ' ἐμέ, ἰσοδυνάμει πρὸς ἀπαίτησιν, ἵνα αἱ Δυνάμεις, αἱ συνερχόμεναι ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐξεύρωσι τρόπον πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ὑποσχεθῶσιν ἐπισήμως, ὡς προοίμιον, τὴν περαιτέρω κολόβωσιν τῆς Τουρκίας. Ἄν δέ, διὰ τοιαύτης προτάσεως, ἡ Ἑλλὰς ἠθέλε πлагίως νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ πρὶν καθεστῶς, τότε ἐκηρύττετο κατὰ τῆς Βουλγαρίας, οὐχὶ κατὰ τῆς Τουρκίας, ἣν ἐφαίνετο ἀπειλοῦσα διὰ πολέμου. Τὰς σκέψεις ταύτας ὑπέβαλα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἐν μυστικῷ ὑπομνήματι.

Τῇ 2)14 Νοεμβρίου τηλεγράφημα ἀνήγγειλε τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. Ἐπειδὴ δέ, ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῶν σχέσεων τῶν δύο χωρῶν, ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Σερβίας ἐν Βουλγαρίᾳ εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τὸν Κλέωνα, ἐπετράπη

εἰς ἐκεῖνον νὰ ἐπιδώσῃ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, καὶ τοῦτο ἔπραξε, καθ' ἣν ἡμέραν συνέπεσε νὰ κινδυνεύῃ ἡ σύζυγός του ἐκ διφθερίτιδος.

Ἐπὶ τῇ περιστάσει δὲ ταύτῃ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀγγλίας μοι εἶπεν, ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ ἐγκατελιμπάνετο ὑπὸ πάσης τῆς Εὐρώπης καὶ θὰ ἐξήγειρε γενικὴν δυσμένειαν κατ' αὐτῆς, ἂν ἐξετίθετο εἰς πόλεμον. Ἄλλως τε, κατὰ τίνας θὰ ἐπολέμει; Κατὰ τῶν Τούρκων; συμμαχοῦσα τοῖς Βουλγάροις καὶ ἐξασφαλίζουσα αὐτοῖς τὴν κτῆσιν τῆς Ῥωμυλίας; ἢ κατὰ τῶν Βουλγάρων; συμμαχοῦσα μετὰ τῶν Τούρκων. Τοῦτο εἰς ἐμὲ ἔμενεν ἀκατανόητον, καὶ ἀμφοτέρας τὰς ὁδοὺς ἔβλεπον ἀδιεξόδους, καὶ εἰς κρημνὸν τὴν Ἑλλάδα φερούσας.

Μετ' οὐ πολὺν χρόνον, ἐπιστολὴ τοῦ ἐν Schwerin Διευθυντοῦ τῶν Θεάτρων Βαρώνου Ledebuhr, μοι ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ Λ', διδαχθέντες ἐκεῖ ἅπαξ, ὅτε ἤμην ἐν Ἑλλάδι, ὅπου καὶ τὸ πρόγραμμα μοι εἶχε πέμψη, ἔμελλον νὰ διδαχθῶσιν ἐκ δευτέρου, τῇ 7)19 Νοεμβρίου, καὶ μὲ προσεκάλει νὰ παρευρεθῶ. Ἐλθὼν δ' εἰς ἐμὲ καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Μελοδράματος, κ. Στράντς, μοι ἐπανέλαβε τὸ αὐτό, εἰπὼν μοι καὶ ὅτι διὰ τοῦτο δίκαιον ἦν, ἂν ἐπρότεινον νὰ δοθῇ τὸ Ἑλληνικὸν παράσημον εἰς τὸν κ. Λεδεβούρ. Ἀλλὰ τῷ ἀπήντησα ὅτι, ἂν ἐπὶ τούτῳ τῷ ὄρῳ ἡ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι πρόκηται νὰ γίνῃ ἡ παράστασις, πρέπει ν' ἀποστῶσιν αὐτῆς, διότι ἐγὼ τοιαύτην πρότασιν δὲν θέλω ὑποβάλλῃ, προκειμένου μάλιστα περὶ ἐδικοῦ μου ἔργου· ἂν θέλωσι δὲ καὶ δύνανται, ἅς ἐνεργήσωσι διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Προέβρου τῆς Γερμανίας.

Ἄλλ' ἡ παράστασις ἔγινε, καὶ ἐγώ, πορευθεὶς τῇ 5)17 Νοεμβρίου εἰς Schwerin καὶ καταλύσας εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Stern, ὅπου μοι ἐδόθησαν τρία δωμάτια, τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν, ἀφ' οὗ περιῆλθον τὴν καλὴν καὶ καθαρὴν πόλιν, ἔχουσαν 31 χιλ. κατοίκων καὶ ὠραῖα Δουκικὰ Ἀνάκτορα, καὶ ἐπεριπάτησα περὶ τὰς ὠραίας λίμνας, εἰς ὧν τὰς ὄχθας κεῖται, τὸ ἑσπέρας ὠδηγήθην ὑπὸ τοῦ κ. Λεδεβούρ εἰς τὴν μεγάλην γοτθικὴν Μητροπολιτικὴν ἐκκλησίαν, ἵν' ἀκούσω τὴν ἐκεῖ τελουμένην ὠραίαν ἐκκλησιαστικὴν συναυλίαν, εἰς ἣν παρῆν καὶ ἡ ἐν Schwerin ἐδρεύουσα

Ἀρχιδούκισσα, ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος, παρ' ἧς, ὥς καὶ παρὰ τῇ ἐγγόνῃ αὐτῆς, συζύγῳ τοῦ ἀνάσσοντος Δουκὸς, ἐνεγράφη.

Τῇ δ' ἐπιούσῃ μ' ἔφερεν ὁ κ. Λεδεβούρ ἀπὸ πρωΐας εἰς τὸ θέατρον. Ἦν δὲ τοῦτο προσωρινόν, ἀνεγερθὲν ἀντὶ 100 χιλιάδ. μαρκῶν, ἀφ' οὗ τὸ ἀρχαῖον ἐκάη, καὶ ἐγίνετο αὐτοῦ χρῆσις, μέχρις οὗ περατωθῇ ἡ μεγαλοπρεπὴς τοῦ νέου οἰκοδομή, δι' ἣν ἐδαπανῶντο ἑκατομμύρια. Παρέμεινα δὲ καθ' ὅλην τὴν προγύμνασιν τῶν Λ'. καὶ τὴν μὲν Καλλιόπην (Küssner) καὶ τὴν Λαμίαν (Citner) εὔρον οὐχὶ εὐκαταφρονήτους· ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν λοιπῶν ἦσαν μᾶλλον μέτριοι, καὶ ἡ σκηνογραφία ἦν ἀτελεστάτη, τῶν δ' ἠθοποιῶν τινὲς ὀλέθριοι. Τῶν Ἀθηνῶν ἡ ἀγορὰ ἔλειπεν ὀλοτελῶς. Καὶ προσεπάθησα μὲν νὰ διορθώσω τινὰς λεπτομερείας περὶ τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν ἔκφρασιν, ἀλλὰ, κατὰ τὴν παράστασιν, εὔρον ὅτι αἱ προσπάθειαί μου ἀπέβησαν μάταιοι. Οὕτω, τὴν νέαν Καλλιόπην εἶχον παρακαλέσῃ νὰ μὴ ρίπτηται εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Θρασύλλου, διότι μόνον εἰς τὸ τέλος τοῦ δράματος, ὅτε τὸν ἀκούει ἐκδικήσαντα τὸν πατέρα της, τῷ τείνει κατὰ πρῶτον τὴν χεῖρα. Καὶ μοὶ τὸ ὑπεσχέθη μὲν, ἀλλ' εἰς τὴν παράστασιν ἐδείχθη δις θερμότερα, ἴσως ἀτομικοὺς λόγους ἔχουσα.

Τὸ ἑσπέρας ὁ κ. Λεδεβούρ μὲ συνώδευσεν εἰς τὸ θέατρον, ἔνθα ἐδιδάσκετο κωμῳδία τις τοῦ Moser (Glück bei den Frauen), καὶ εἰς αὐτὴν οἱ ἠθοποιοὶ μοὶ ἐφάνησαν πολὺ ἐπιτυχέστεροι ἢ εἰς τὰς σπουδαίας παραστάσεις. Μετὰ τοῦτο δὲ μετέβην παρὰ τῷ κ. Διευθυντῇ εἰς συναναστροφὴν καὶ δεῖπνον, εἰς ὃ, πλὴν τῶν πρωτίστων ἐκ τῶν ἠθοποιῶν, παρῆσαν καὶ αἱ ἐπισημότεραι τῶν οἰκογενειῶν τῆς πόλεως, οἷον ἡ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Γερμανίας κ. Ronsart κτλ.

Τὴν μετ' αὐτὴν δ' ἡμέραν, ἀφ' οὗ ἐπεσκέφθην τὸ Μουσεῖον, ἔχον 1344 καλὰς εἰκόνας καὶ προσέτι ἔργα γλυφῆς, μετέβην, ἵνα παρουσιασθῶ εἰς τὴν γηραιὰν καὶ σεβαστὴν Ἀρχιδούκισσαν. Μεταβὰς δ' εἰς τὸ Ἀνάκτορον, ἠρώτησα ποῦ ἦν ὁ Αὐλάρχης της, καὶ ἠπόρησα, ὅτε μοὶ ἐδείχθη, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, μικρὸς οἰκίσκος, ὃν ἐνόμιζον χρησιμεύοντα εἰς τὴν φρουράν. Ἡῤῥανε δ' ἡ ἑκπληξίς μου ὅτε, μεταβὰς ἐκεῖ, ἔμαθον ὅτι αὕτη ἦν ἡ κατοικία

τῆς Ἀρχιδουκίσσης, ἣτις καὶ ηὐδόκησεν ἀμέσως νὰ μὲ δεχθῇ, καὶ εὖρον αὐτὴν ὁμοιάζουσαν τῷ ἀδελφῷ της, τῷ Αὐτοκράτορι, καὶ κατὰ τὴν μορφὴν καὶ κατὰ τὴν προσήνειαν.

Τὸ δ' ἑσπέρας, εἰς τὰς 6 ¹/₂, ἀπῆλθον εἰς τὸ θέατρον, πλήρες ὄν. Εἰς ἐμὲ δ' ἡ παράστασις ἀπειτέλεσε λυπηρὰν ἐντύπωσιν· οὐδ' ἀμφιβάλλω ὅτι, εἰ καὶ πολλοὶ ἐκ φιλοφροσύνης μοὶ ἀπετάθησαν ἔπαινοι, τὸ κοινὸν ἔμεινε βεβαίως ψυχρόν.

Τὴν δ' ἐπομένην αὐγὴν ἐπέστρεψα εἰς Βερολῖνον, ἔνθα, ἐπισκεφθεὶς τὴν ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ ὁργανωθείσαν ἔκθεσιν πολυχρόμων γλυφῶν, ἀπεκόμισα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ χρωματισμὸς τῶν γλυφῶν ἐστὶν εὐάρεστος καὶ ἐφαρμοστέος μόνον μέχρι βαθμοῦ τινος καὶ οὐχὶ καθ' ὑπερβολήν, καὶ ὅτι τοῦτο πιθανῶς ἐγένετο καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Ἐν δὲ τῇ Ἀκαδημίᾳ εἶδον ἔκθεσιν πάντων τῶν ἔργων τοῦ παραγωγικωτάτου καὶ εὐφυεστάτου τῶν Γερμανῶν ζωγράφων Menzel, καὶ ὁ Διάδοχος, ὃν ἐκεῖ ἀπήντησα, μοὶ ἔλεγεν ὅτι δὲν ἐδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἷς καὶ μόνος καλλιτέχνης, ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἐδυνήθη τοσαῦτα νὰ παραγάγῃ.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου ὁ υἱός μου Ἀλέξης μοὶ ἔγραψεν ὅτι, γενομένης παρατηρήσεως παρὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, διότι εἰς Βερολῖνον ἀποκατέστη πάλιν ἡ Πρεσβεία, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν Παρισίοις, ὁ Ὑπουργὸς ἀπήντησεν, ὅτι δὲν ἐδύνατο ν' ἀφήσῃ ἄνδρα, ὥς ἐμὲ (!), ἄνευ θέσεως. Τὴν κολακευτικὴν ταύτην γνώμην, ἣν εἶχε τότε, δὲν συνεμερίζοντο καὶ ἄλλοι, οὐδ' ὁ ἴδιος διετήρησε μετὰ ταῦτα. Εἴτε δ' ἀληθής, εἴτε μὴ ἦν ἡ διάδοσις, ἐγὼ ἔγραψα τῷ κ. Δελιγιάννῃ, ὅτι, ἐν ταῖς τότε περιστάσεσι τῆς Εὐρώπης, ἦν ἀναγκαῖον παρὰ πάσαις ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσι νὰ ἔχωμεν σπουδαίαν διπλωματίαν, καὶ ὁ ἴδιος, τὴν δημοτικότητά του εἰς τῆς πατρίδος τὸ συμφέρον θυσιάζων, νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸν παρασύρῃ ἡ δημαγωγία εἰς διάβημα, ὃ ἤθελε διακινδυνεύσῃ τὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὸ μέλλον αὐτῆς· οὐδ' ἔπαυσα, καθ' ὅσον ἐδυνάμην, ἐπαναλαμβάνων καὶ ἀναπτύσσων τὰς ἰδέας ταύτας, καὶ ἐπιμένων εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς τότε διατηρήσεως τῆς εἰρήνης ἐν Ἑλλάδι.

Πρό τινος εἰς Βερολῖνον εἶχε μετατεθῇ, εἰς Πρεσβευτὴν (ambassadeur) προβιβασθείς, ὁ πρὶν ἐν Ἑλλάδι Πρέσβυς τῆς Τουρκίας Τεφβίκ. Εἰπόντα μοι δέποτε, περὶ ἀρχὰς Δεκεμβρίου, ὅτι ὁ Βαττεμβέργ ἐγραψεν ἐπαγγελλόμενος εὐπείθειαν τῷ Σουλτάνῳ, καὶ καταδεικνύων, ὅτι ἐτήρησε τὰ ὅρια, πολέμων κατὰ τῶν Σέρβων, ἀπήντησα, ὅτι, τὰ ἐτήρησε μὲν ἴσως, ἀλλ' ὅτι ἐλησμόνησε νὰ τ' ἀποδώσῃ, διατηρήσας τὴν Ῥωμυλίαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Τοῦτο δὲ ἦν τὸ θέμα καὶ συνεχῶν μου συνδιαλέξεων ἐν τῷ Ὑπουργείῳ. Καὶ ὁ μὲν Ὑφυπουργὸς Berchen ἀνεγνώριζεν ὅτι ἐπαινετὴ ἦν ἡ Ἑλλάς, διότι, ἐν ταῖς περιπλοκαῖς ταύταις, εἶχε τὴν φρόνησιν νὰ μὴ κινηθῇ· εἰς δὲ τὸν Ὑπουργὸν Κομ. Βίσμαρκ, ὅστις ματαίους καὶ ἀσυνέτους ἔκρινε τοὺς ὀπλισμοὺς αὐτῆς, ἀπῆντων, καίτοι ὡς αὐτὸς ἐνδομύχως φρονῶν, ὅτι εἰς τοῦτο ἡ κοινὴ γνώμη ἐπίεζε τὴν Κυβέρνησιν.

Τῇ 1)13 Δεκεμβρίου (Κυριακῇ), μὴ δυνηθεὶς νὰ παρευρεθῶ εἰς τὴν συναναστροφὴν τοῦ Siegmund Sobernheim, ἀδελφοῦ τοῦ πάσχοντος πρῶην Γεν. Προξένου ἡμῶν, διότι προηγουμένως εἶχον προσκληθῇ παρὰ τῷ γείτονί του, τῷ Πρέσβει τῆς Πορτογαλλίας, ὅτε ἐπέστρεφον οἴκαδε, εἶδον ἔτι τὰ παράθυρα τοῦ κ. Σοβερχέϊμ πεφωτισμένα. Ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον, ἅμα τῇ αὐγῇ, ἔμαθον μέτ' ἐκπλήξεως καὶ λύπης, ὅτι ἡ γηραιὰ μήτηρ του, μετὰ τὸ δεῖπνον ἐκεῖ ἀδιαθετήσασα, κατέβη ἵν' ἀναχωρήσῃ, καὶ πρὶν ἢ ἐπιβῇ τῆς ἀμάξης, ἀπεβίωσεν. Ἡ ἀσθένεια τοῦ υἱοῦ της εἶχεν ὑποσκάψῃ τὰς δυνάμεις της, ἂν καὶ εἶχε τὸν ἠθικὸν ἡρωϊσμόν νὰ μὴ ἀποδεικνύῃ αὐτὸ παντελῶς.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας μοὶ ἔφθασε, σταλεῖσα ὑπὸ τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας, νέα μαθήτρια, ἡ Ἑλπινίκη Καρακούση ἐκ Λέσβου, ἵνα σπουδάσῃ **διδασκτικὴν μέθοδον** ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς Γερμανικῆς ἐγνώριζε, τὸ πρῶτον τὴν παρέδωκα, ὡς ἔνοικον, εἰς τὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Διαδόχου διατελοῦν Lette Verein, ἄσυλον τῶν ἄνευ θέσεως διατελουσῶν διδασκαλισσῶν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἦλθε καὶ ἐπιτροπὴ ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ, πεμφθεῖσα, ἵν' ἀγοράσῃ πλοῖα ναυκλαστροφόρα (torpil-

leurs), καὶ εἰς τῶν κυρίων τούτων μοὶ διῖσχυρίζετο, ὅτι πρέπει νὰ κηρύξωμεν τὸν πόλεμον, διότι εἵχομεν ναυτικὰς δυνάμεις ἀνωτέρας τῶν Τουρκικῶν.

Ἐγὼ ὅμως, φρονῶν ὅτι καὶ τὸ διδόμενον, ἀφ' οὗ ὥρματο, καὶ τὸ συμπέρασμα, εἰς ὃ κατέληγεν, ἦσαν ἐπίσης ἐσφαλμένα, διῖσχυρίζομην ὅλον τὸ ἐναντίον παρὰ τῇ Κυβερνήσει, καὶ ἐπισήμως καὶ ἰδιαιτέρως ἔγραφον, ὅτι τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἐξηρτάτο ἐκ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς πεποιθήσεων καὶ συμφερόντων τῆς Εὐρώπης. Εἰς δὲ τὸν Βασιλέα ἰδιαιτέρως ὑπέβουλα τὴν ἰδίαν ἐμοῦ σκέψιν, ὅτι θὰ ἐσύμφερεν ἴσως ἡ ἐπιδίωξις γάμου τοῦ Διαδόχου ἡμῶν μεθ' Ἡγεμονίδος τινὸς ἱσταμένης πλησιέστατα ἐνὸς τῶν μεγίστων θρόνων τῆς Εὐρώπης, ἵνα καὶ διὰ συγγενικῶν σχέσεων ἐλκύσωμεν ἰσχυρὰν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μέριμναν, καὶ ὑπεδείκνυνον τὴν τρίτην θυγατέρα τοῦ Διαδόχου. Ἄλλ' εἰς τὴν νύξιν ταύτην, οὐδεμίαν λαβὼν ἀπάντησιν, εἰς οὐδὲν περαιτέρω προέβην διάβημα.

Τῇ δὲ 28 Δεκ. (9 Ἰαν.) ὁ Πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας κ. Mallet, μοὶ εἶπεν, ὅτι, ἂν ἡ Ἑλλάς ἐξηκολούθει νὰ μένη ἔνοπλος, ἡ Εὐρώπη θὰ προσκαλέσῃ τὸν ἀφοπλισμὸν αὐτῆς, περὶ οὗ εὐθὺς ἐτηλεγράφησα.

Ἡ 22 Δεκ. (3 Ἰαν.) ἦν ἐπέτειος ἡμέρα τῆς ἐνθρονίσεως τοῦ Αὐτοκράτορος. Δι' αὐτὴν δὲ πᾶναι αἱ Κυβερνήσεις Τῷ συνεχάρησαν δι' ἀπεσταλμένων ἢ καὶ δι' ἐπιστολῶν, πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς, εἰ καὶ ἐγὼ δὲν εἶχον παραλείψῃ τὸ καθῆκον τοῦ νὰ γράψω καὶ τηλεγραφήσω ἐγκαίρως. Ἐν τοιαύτῃ θέσει ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ παρουσιασθῶ ἐγὼ αὐθορμήτως καὶ ἐξέφρασα, ὥς ἂν εἶχον ἐντολήν, τὰ συγχαρητήρια. Ἄλλ' οὐχ ἦττον μία τῶν γερμανικῶν ἐφημερίδων (ἡ *Nazionale*), ἀγνοῶ πῶς καὶ παρὰ τίνος ἔλαβε γνῶσιν τούτου, καὶ ἔψεξε μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὴν Ἑλλάδα. Μόνον δὲ μετὰ μίαν ἐβδομάδα μοὶ ἦλθε τέλος ἡ ἐπιστολὴ καὶ τότε ἠναγκάσθην νὰ τὴν ἐπιδώσω τῷ Ὑπουργῷ κ. Βίσμαρκ, προφάσεις ἐπινοήσας διὰ τὴν ἀναβολήν.

Κατὰ τὰς τελευταίας δ' ἡμέρας τοῦ ἔτους ἦλθε πρὸς με ὁ ἄλλοτε ἐν Παρισίοις γνωστός μοι Μωραϊτίνης νὰ μοὶ ἐμπιστευθῇ περὶ σπουδαίας του τινός, ὥς ἔλεγεν, ἐπινοήσεως ἐπίπλου εἰς

κόσμησιν τῶν αἰθουσῶν, περιέχοντος φωτογραφίας μεγάλων ἀνδρῶν, δι' ἧς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ μετέβαινε καὶ εἰς Παρισίους, παρακαλέσας με δὲ εἰς οὐδένα, οὐδ' εἰς τὸν γραμματέα μου, νὰ μεταδώσω τὴν ἐφεύρεσιν. Ἄν οὐχὶ ὁ νοῦς, ἀλλ' ἡ κρίσις τοῦ ἀνθρώπου τούτου δὲν μοὶ ἐφάνη ἐντελῶς σῶα.

1886.

Τῇ 5/17 Ἰανουαρίου εἰς τὴν ἐορτὴν τῶν παρασῆμων ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, προσελθὼν μοι ὁ Αὐτοκράτωρ, μοὶ ὠμίλησε προσηνέστατα, συγχαίρων μοι καὶ διὰ τὴν σχεδὸν βεβαίαν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, καθ' ὅσον μοὶ εἶπεν, ὅτι θεωρεῖ αὐτήν, ὡς εἰς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, οὕτω καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα συμφερωτάτην. Μ' ἐπλησίασε δὲ καὶ ὁ Διάδοχος, καὶ μὲ ἀπεκάλεσεν, ἐν ὑπερβολῇ φιλοφροσύνης, σοφόν, ὁμιλήσας μοι καὶ περὶ τοῦ ἐν Σβερίνῳ διδαχθέντος δράματος μου.

Τῇ δὲ 24)4 Φεβρουαρίου εἰς τὸν χορὸν τῶν Ἀνακτόρων, εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, εἰπόντα μοι περὶ τοῦ εἰσέτι ἐπικρατοῦντος σάλου παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἀπήντησα ὅτι **οὐκ ἐᾷ αὐτοὺς καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου** (τῶν Βουλγάρων) τρόπαιον, ἐξηγήσας αὐτῷ τὴν ρῆσιν.

Κατὰ τὰς πρώτας δ' ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου ἔμαθον, πρῶτον παρὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ Πρέσβεως καὶ μετὰ ταῦτα καὶ παρὰ τῶν ἐμῶν ἐν Ἀθήναις, ὅτι ἡ νύμφη μου, Λουκία, ἤρχετο εἰς νέον γάμον μετὰ τοῦ κ. Βουδούρη, καὶ τῇ ἔγραψα εὐχόμενος αὐτῇ εὐημερίαν, ἔστω καὶ ὑπὸ ξένους οἰωνούς.

Εἰς τὸν χορὸν δὲ τοῦ Διαδόχου (30]11 Φεβρ.) ὁ Αὐτοκράτωρ, προσελθὼν μοι, μοὶ εἶπεν, ὅτι θαυμάζει πόσον ἀκάματος εἰμὶ καὶ νεάζων, καὶ μ' ἠρώτησε τίς ἦν ἡ ἡλικία μου· ἀλλὰ τῷ ἀπήντησα, ὅτι ἦν τόση, ὥστε τὴν ἐλησμόνησα.

Τῇ 6]18 Φεβρουαρίου ἔλαβον τὴν θλιβερὰν εἶδησιν τοῦ θανάτου τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐκτοτε ἡ Ἑλληνικὴ Πρεσβεΐα τῆς Βιέννης ἔμεινε διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Ἀκολούθου Μάνου, μέχρις οὗ